

Marokkaanse probleemjongens: Fun en gebrek aan inlevingsvermogen

Frank van Gemert en Jan Dirk de Jong

Het overgrote deel van het debat over integratie en identiteit gaat over de conflictueuze relatie tussen Islamitische migrantengroepen en de Nederlandse samenleving. Marokkaanse jongens worden daarbij vaak als voorbeeld aangehaald, omdat de criminaliteit en vooral de overlast die sommige Marokkaanse jongens in de publieke ruimte veroorzaken nu eenmaal in het oog springen. Daarnaast worden zij ook genoemd in verband met homohaat, antisemitisme en als mogelijke rekruten voor de Jihad. Commentatoren wijzen als verklaring voor het probleemgedrag naar een botsing tussen democratische grondbeginselen van de Westerse beschaving en islamitische normen. Aan de andere kant hoort men dat het gedrag een reactie is op jarenlange gevoelens van discriminatie, religieuze vervolging, criminalisering en sociaal-economische achterstand. Deze benaderingen zijn niet toereikend om het probleemgedrag van Marokkaanse jongens te begrijpen. Meer houvast biedt het alledaagse leven van vrije tijd, schoolgaan, werken en maatschappelijke participatie. In het bijzonder telt de manier waarop zij met elkaar en met anderen omgaan en om de ervaringen die zij daarbij opdoen.

Op 4 mei jl. reed een auto met Marokkaanse jongens die beledigende teksten riepen langs het homo-monument in Amsterdam. Dezelfde avond werden elders in de stad tijdens een herdenking antisemitische leuzen gescandeerd. Tijdens een recente demonstratie op het Mercatorplein en de rellen die erop volgden riepen enkele jongens 'Jihad!' en 'Kankerhollanders!', terwijl andere verwezen naar wraakacties van premier Sharon en de onderdrukking van de Palestijnen als bron van hun onvrede. Op het eerste gezicht lijkt het voor de hand liggend zulk gedrag te koppelen aan homohaat, antisemitisme, een anti-Westerse houding of zelfs Moslimfundamentalisme. Naar ons idee draait het hier evenwel vooral om het zoeken naar plezier, om *fun*.

Zowel bij alledaags rondhangen in de buurt als bij het meedoen aan een politieke demonstratie speelt plezier een rol. Verveling vult de dagen van op straat rondhangende jongens en daarom zoeken zij in groepsverband hun eigen manier om de tijd stuk te slaan. Bij veel van hun vermaak (net als bij jongens uit andere etnische groepen) draait het om uitdaging: actie en reactie. Zo proberen ze niet alleen elkaar uit, maar ze tasten ook de grenzen af van hun sociale omgeving. Ervaring heeft hen geleerd waar gevoeligheden liggen. Ze weten waarvan mensen geïrriteerd, boos of angstig worden. Niets is leuker dan iemand op te fokken door brutaal te zijn maar tegelijkertijd buiten schot te blijven omdat die persoon niets terug kan of durft te doen. Dit gedrag is niet strafbaar, het is vaak onduidelijk wie er formeel tegen moet optreden (informeel gezag mag worden genegeerd) of men kan niet bewijzen wie de dader is (zwijgen en ontkennen). Na een geslaagde confrontatie wordt in de groep opgescheept over ieders bijdrage, er wordt gelachen en dan is het weer tijd voor het volgende moment van actie.

Het gaat de jongens niet om het uitdragen van haat. Op zoek naar fun zijn ze in principe dan ook niet anders dan andere belhamels, zoals Dik Trom of Pietje Bell. Daarmee is niet gezegd dat de impact van hun gedrag in termen van belediging en gevoelens van onveiligheid te verwaarlozen is. Onder elkaar doen ze vaak echter niet anders dan schelden, dreigen en (schijn)vechten en ze vinden het overtrokken dat hun beledigingen en bedreigingen heel zo zwaar worden opgenomen. Ze weten dat hun gedrag prikkelt, maar verder is het gewoon vermaak.

Naast het rondhangen keert dit *fun*-element ook terug op andere momenten dat ze van zich doen spreken. Jongens die deelnemen aan rellen, zoals tijdens de anti-Irakdemonstratie of onlangs bij het Mercatorplein, scanderen zowel antiracistische als antisemitische leuzen terwijl ze stenen gooien door de ruiten van buurtbewoners. Ze schreeuwen dat de media de vijand is, maar ze zijn zich er terdege van bewust dat journalisten hen gadeslaan en ze gedragen zich precies volgens het stereotype beeld. De aandacht van media en omstanders als reactie op hun gedrag, blaast hun ego's op. Ze gebruiken tegenstrijdige politieke kretologie om anderen te intimideren, hun gedrag te rechtvaardigen en laten ondertussen de adrenaline stromen. Deze jongens zijn er niet op uit om het Joodse volk te vervolgen of alle homo's op aarde over de kling te jagen. Maar door in hun baldadigheid sociale grenzen zo verregaand te overschrijden, geven ze ruimte voor onvolledige interpretaties van hun gedrag.

Woede of maatschappelijk onrecht is niet wat hen drijft. Hun gedrag is meer geënt op zoeken naar vermaak dan op haat. Het is dan ook zeer de vraag of de deze jongens makkelijk te ronselen zijn voor een heilige oorlog. Dat neemt niet weg dat deze vorm van *fun* wel een sociaal probleem vormt, want het raakt velen. Dat brengt ons bij het tweede element dat in hun gedrag naar de oppervlakte komt: een gebrek aan inlevingsvermogen.

Als deze jongens onderling over hun gedrag praten vinden ze de reactie van de samenleving steevast overdreven. 'We worden gestigmatiseerd', klinkt het in welzijnswerkerstaal, hetgeen vervolgens weer een legitimering vormt voor latere misdragingen. Zij kunnen zich niet of slechts met veel moeite verplaatsen in de positie van een ander en willen zich geen rekenschap geven van het feit dat juist hun gedrag het imago van de gehele Marokkaanse gemeenschap schaadt. Zij begrijpen ook niet dat anderen heftig op hun overlast reageren, en dat inmiddels heftiger doen dan bij sommige andere overlastgevende groepen (hooligans, krakers). Met behulp van argumenten van de politiek correcte voorhoede wordt die discrepantie collectief geïnterpreteerd als racisme, hetgeen de gevoelens van sociale afstand vergroot. Doordat dit soort jongens hun ervaringen hoofdzakelijk met elkaar delen en becommentariëren, gaan in deze dynamiek nuances verloren. De jongens zien de zaken zwart of wit en zij blijken niet of nauwelijks in staat problemen van anderen in te voelen.

De boodschap van deze gedragsinterpretatie is dus tweeledig. Aan de ene kant is de betekenis van het confronterende gedrag van overlastgevende groepen Marokkaanse jongens in de publieke ruimte minder ernstig dan verondersteld, in die zin dat zij daarmee niet belangrijke Nederlandse waarden verwerpen. Aan de andere kant lijkt er bij de jongens sprake te zijn van een structureel gebrek aan inlevingsvermogen. De oorzaak daarvan kan liggen in verschillende socialisatiecontexten, zoals de opvoeding thuis en de onderwijssituatie op school, maar de onderlinge leerprocessen op straat spelen ongetwijfeld ook een rol.

Met het oog op het integratiedebat betekent dit dat men zich niet blind moet staren op de grote botsing tussen normen en waarden, maar meer oog moet hebben voor de frictie van kleine intermenselijke gedragingen. Vroeg in de opvoeding en opleiding aandacht besteden aan een gebrek aan inlevingsvermogen bij kinderen, in de zin van signalering en hertstel, zou daartoe een middel kunnen zijn. De uitwerking is nog open, maar het doel moet zijn een groeiend besef van het effect dat het eigen gedrag kan hebben op de gevoelens van een ander.

Dr. Frank van Gemert is werkzaam bij Regioplan Beleidsonderzoek en universitair docent bij de sectie criminologie van de Vrije Universiteit.

Drs. Jan Dirk de Jong is als onderzoeker verbonden aan de sectie criminologie van de Rijksuniversiteit Groningen.

In: *Trouw*, 18 oktober 2003